

KATSAUKSIA 7/2015

RIKOLLISUUSTILANNE JA SEURAAMUSJÄRJESTELMÄ 2014 – TIIVISTELMÄ

HANNU NIEMI & PETRI DANIELSSON

Julkaisija Helsingin yliopisto
Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti
www.helsinki.fi/krimo

PL 10, Pitkäsillanranta 3
00014 HELSINGIN YLIOPISTO

Sarja Katsauksia 7/2015

ISBN 978-951-51-0618-6 (pdf)
ISSN 2342-7779 (verkkajulkaisu)

Sisällysluettelo

1 Rikollisuustilanne 2014	1
1.1 Rikollisuuden rakenne ja kehitys	1
1.2 Rikollisuuden määrä ja kehitys eri rikoslajeissa	4
1.3 Rikollisuuden piirteitä	7
2 Seuraamusjärjestelmä 2014	11
2.1 Kontrollijärjestelmän toiminta.....	11
2.2 Rangaistuskäytäntö rikoslajeittain	17
2.3 Rikosten sovittelu	19

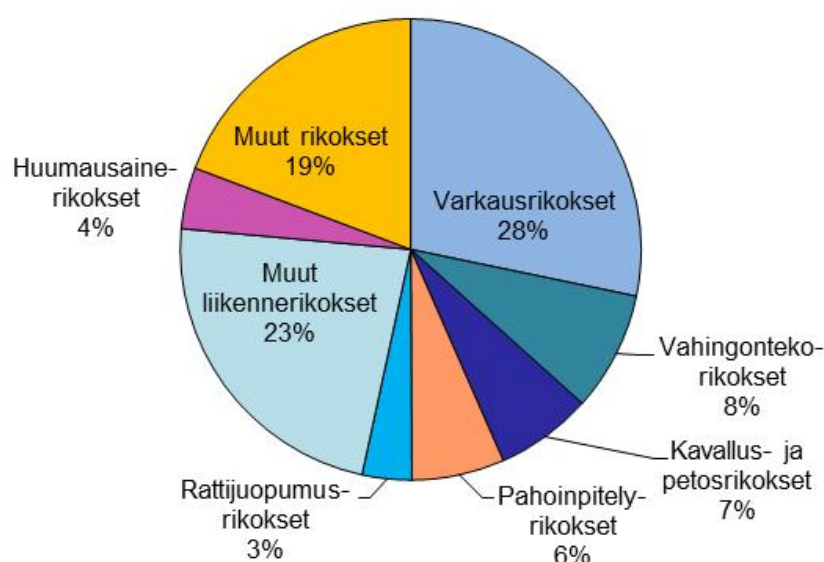
RIKOLLISUUSTILANNE JA SEURAAMUSJÄRJESTELMÄ 2014

Tämän katsaus on tiivistelmä Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin *Rikollisuustilanne 2014* ja *Seuraamusjärjestelmä 2014* -raporteissa esitetyistä tiedoista. Katsaus sisältää tietoja tilastoitujen rikosten määrästä ja kehityksestä, piiloon jääneestä rikollisuudesta sekä kontrolli- ja seuraamusjärjestelmän toiminnasta Suomessa. Poliisin tietoon tulleista rikoksista ja eräistä seuraamusjärjestelmän tiedoista tuorein saatavissa oleva koko kalenterivuotta koskeva tieto on vuodelta 2014, mutta tuomioistuinten tuomitsemista rikoksista vuodelta 2013. Lisäksi katsaus sisältää kyselytutkimuksiin perustuvia tietoja kokonaisrikollisuuden määrästä ja kehityksestä. Tältä osin tarkastelu perustuu vuosina 1980–2009 toteutettuihin kansallisiin uhritutkimuksiin sekä vuodesta 2012 alkaen toteutettuun Kansalliseen rikosuhritutkimukseen.

1 Rikollisuustilanne 2014

1.1 Rikollisuuden rakenne ja kehitys

Vuonna 2014 poliisin, Tullin ja rajavartiolaitoksen tietoon tuli noin 507 000 rikoslakia ja muita lakeja ja asetuksia vastaan tehtyä rikosta, mikä on kaksi prosenttia vähemmän kuin vuotta aiemmin. Sen lisäksi vuonna 2014 kirjattiin 322 600 liikenerikkomusta, mikä on 9 prosenttia edellisvuotta vähemmän.

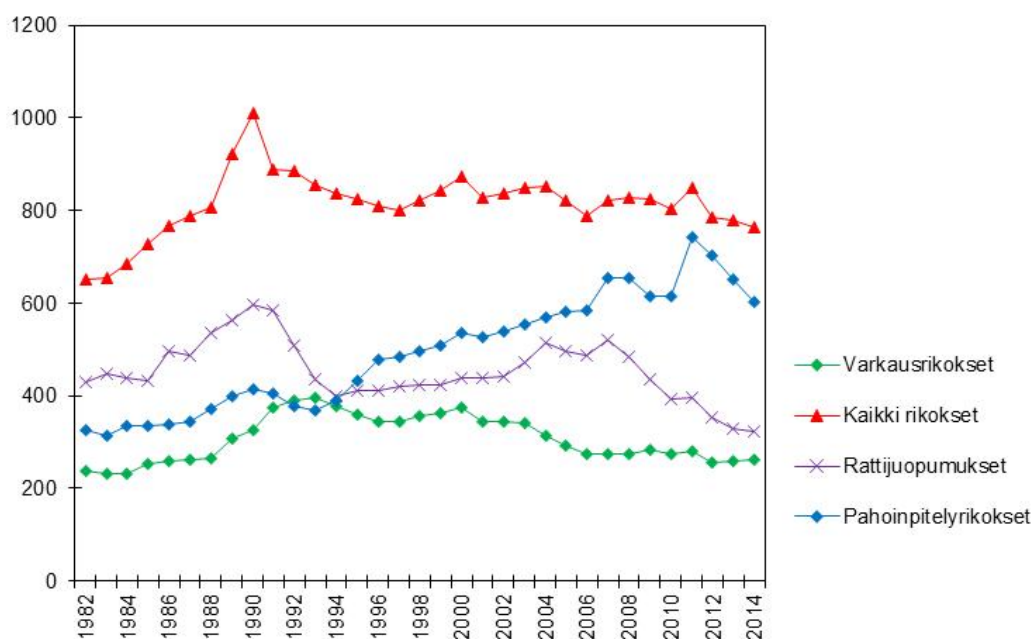

Kuvio 1 Poliisin ja muiden viranomaisten tietoon tulleiden rikosten jakauma vuonna 2014 (%) (n = 506 690). Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

Omaisuusrikokset muodostivat vuonna 2014 rikosten kokonaismäärästä vajaa puolet (48 %). Puolet näistä oli varkausrikoksia. Henkeen ja terveyteen kohdistuneita rikoksia ja seksuaalirikoksia oli 8 prosenttia kaikista rikoksista. Näistä valtaosa on pahoinpitelyrikoksia (kuvio 1). Liikenne rikkomuksista valtaosa (72 %) oli nopeusrajoitusten rikkomisia.

Kuviossa 2 on esitetty kaikkien rikosten (paitsi liikenne rikosten) ja kolmen merkittävän rikosryhmän, eli varkausrikosten, pahoinpitelyrikosten ja rattijuopumusten kehitys viimeisten 30 vuoden aikana. Vertailun helpottamiseksi kaikkien rikosten ja varkausrikosten määrä esitetään väestön 10 000 asukasta kohden, pahoinpitelyrikokset ja rattijuopumukset väestön 100 000 asukasta kohden.

Poliisin tietoon tulleiden rikosten määrä nousi tasaisesti 1960-luvun puolivälistä 1990-luvun alkuun. Sen jälkeen rikosten kokonaismäärä on vakiintunut. Omaisuusrikollisuuden kasvuun vaikuttaneina tekijöinä on pidetty taloudellisen vaurastumisen myötä lisääntyneitä rikosentekomahdollisuuksia sekä kaupungistumista. Pahoinpitelyrikollisuuden kasvun katsotaan johtuneen ainakin osittain alkoholin kulutuksen samanaikaisesta kasvusta. Osa kasvusta selittyy myös rikosten tilastointiin liittyvillä seikoilla. Rikosten kokonaismäärän jyrkkä nousu 1980- ja 1990-lukujen vaihteessa johtui suurelta osin maksukorttipetosten lisääntymisestä ja niiden tilastointitavasta, jota sittemmin muutettiin.

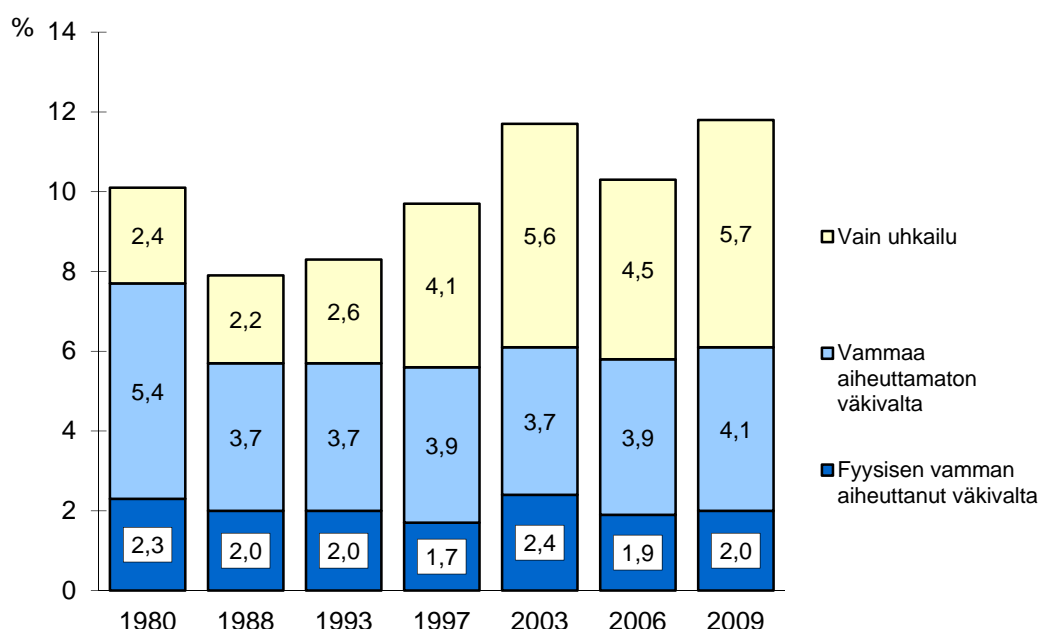
Kuvio 2 Poliisin tietoon tulleet rikokset vuosina 1982–2014. Kaikki rikokset ja varkausrikokset (10 000 asukasta kohti), pahoinpitelyrikokset ja rattijuopumukset (100 000 asukasta kohti)

Viime vuosikymmenien merkittävin piirre on ollut varkausrikosten miltei yhtäjaksoisen, 1960-luvulta alkaneen kasvun pysähtyminen ja rikollisuuden kääntyminen laskuun. Petosrikollisuus on sen sijaan kääntynyt uudelleen nousuun. Vahingonkorikosten määrä on viime vuodet vaihdellut vailla selvää suuntaa. Ryöstörikokset ovat vähentyneet 1980-luvun lopulta lähtien, mutta viimeisen vuosikymmenen aikana taso on vakiintunut.

Pahoinpitelyrikosten määrällinen kasvu on jatkunut pitkään. Viime vuosina on ollut merkkejä kasvun tasaantumisesta. Vuonna 2011 poliisin kirjaamat pahoinpitelyt lisääntyivät huomattavan paljon, mutta ovat sittemmin vähentyneet kolmena peräkkäisenä vuotena.

Rattijuopumusrikollisuuden kehityksessä on erilaisia vaiheita. Rattijuopumuksia tilastoitiin eniten 1990-luvun alkuvuosina, jonka jälkeen rikosluvut kääntyivät selvään laskuun. Rattijuopumukset lisääntyivät uudelleen 2000-luvun mittaan, mutta eivät aikaisemmalle tasolle. Viime vuosina päihtyneenä ajaneita on tavattu liikenteessä selvästi aikaisempaa vähemmän.

Poliisi- ja muita viranomaistilastoja täydentävät kyselytutkimuksiin perustuvat tiedot rikosten yleisyydestä ja kehityksestä. Tältä osin pääasiallisia tietolähteitä ovat vuosina 1980–2009 toteutetut kansalliset uhritutkimukset sekä vuodesta 2012 alkaen vuosittain toteutettu Kansallinen rikosuhritutkimus (KRT). Menetelmällisistä eroavaisuuksista johtuen uusimuotoisen Kansallisen rikosuhritutkimuksen tiedot eivät kuitenkaan ole vertailukelpoisia aiempiin uhritutkimuksiin nähden.

Kuvio 3 Väkivallan ja uhkailujen kohteeksi vuoden aikana joutuneita, (%) 15–74-vuotiaista. Lähde: Sirén ym. 2010

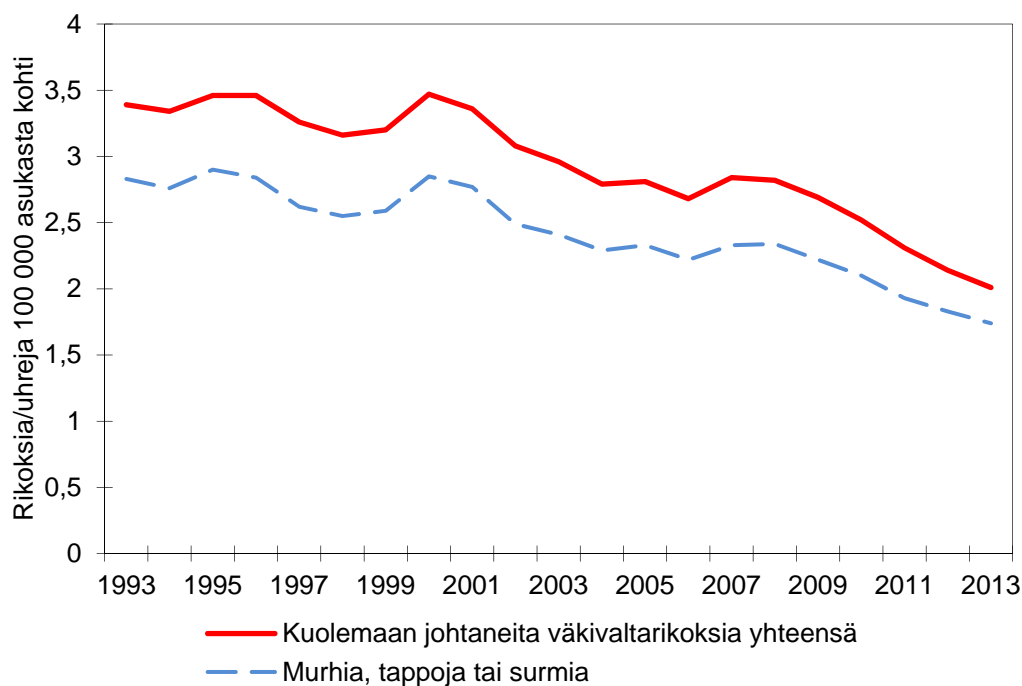
Uhritutkimusten mukaan fyysistä väkivaltaa kokeneiden osuus pysyi 1988–2009 välisenä aikana lähes samana, samoin vamman aiheuttanutta väkivaltaa kokeneiden osuus (kuvio 3). Uhkailujen kokeminen sen sijaan lisääntyi jaksolla 1988–2003. Vuoden 2014 Kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan 6 prosenttia 15–74-vuotiaista suomalaisista oli vuoden aikana joutunut läimäisyyn tai sitä vakavamman väkivallan kohteeksi. Uhkailua oli kokenut joka kymmenes. Fyysisen vamman aiheuttanutta väkivaltaa oli kokenut vuoden aikana 4 prosenttia vastaajista.

Poliisin tietoon tulleiden pahoinpitelyrikosten määrä kasvoi 80-luvulta aina 2010-luvulle, mutta uhritutkimusten mukaan väkivaltaa kokeneiden osuudessa ei vuosina 1988–2009 tapahtunut muutosta. Ero selittyy osin ilmoitusalttiudessa tapahtuneella muutoksella. Uhritutkimukset osoittavat, että tutkimusten tavoittamien väestöryhmien alttius tehdä ilmoitus itseensä kohdistuvista pahoinpitelyrikoksista

on kolminkertaistunut viimeisten kolmenkymmenen vuoden aikana. Tämä tarkoittaa sitä, että pahoinpitelyrikollisuuden määrän lisääntyminen poliisitilastossa on johtunut ainakin osin (lievempien väkivaltarikosten osalta todennäköisesti jopa pääosin) siitä, että yhä suurempi osa väkivaltarikoksista on ilmoitettu poliisille.

1.2 Rikollisuuden määrä ja kehitys eri rikoslajeissa

Murhia, tappoja ja surmia tilastoitiin vuonna 2014 yhteensä 101. Määrä nousi 6 prosenttia edellisvuodesta, mutta oli kuitenkin selvästi alle kymmenen viimeisen vuoden keskiarvon (111) ja kolmanneksi pienin sitten vuoden 1973. Henkirikosten taso on ollut laskusuuntainen jo 1990-luvun puolivälistä lähtien (kuvio 4). Suomen kehitys näyttäisi olevan osa laajempaa kansainvälistä trendiä, jossa henkirikosten määrä on laskenut selvästi lähes kaikissa kehittyneissä teollisuusmaissa 1990-luvun jälkipuoliskolta alkaen. Yhtenä tekijänä kehityksen taustalla on väestön ikärakenteen vanheneminen.

Kuvio 4 Kuolemaan johtaneita väkivaltarikoksia 100 000 asukasta kohti vuosina 1993–2013, kolmen vuoden liukuva keskiarvo. Tilastokeskus

Syrjäytyneiden ja alkoholisoituneiden miesten keskinäinen väkivalta on henkirikoksissa selvänä enemmistönä. Muihin Pohjoismaihin verrattuna Suomen henkirikostaso on verraten korkea. Yhtenä osatekijänä voidaan pitää henkirikollisuuden vahvaa alkoholisidonnaisuutta Suomessa.

Pahoinpitelyrikoksia tilastoitiin vuonna 2014 noin 32 900 ja **henkirikoksen yrityksiä** 327. Tilastoitujen pahoinpitelyjen määrä väheni 7 prosenttia, mutta henkirikosten yritysten määrä kasvoi 24 prosenttia edellisestä vuodesta. Kyselymene-

telmään perustuvan Kansallisen rikosuhritutkimuksen (KRT) mukaan neljä prosenttia 15–74-vuotiaista oli vuonna 2014 joutunut vammaan johtaneen väkivallan uhriksi kyselyä edeltäneen 12 kuukauden aikana.

Tilastoitujen pahoinpitelyrikosten määrä nousi 1990-luvulta alkaen suhteellisen tasaisesti vuoteen 2008 asti. Nousun on katsottu johtuneen ainakin osin alkoholin kulutuksessa tapahtuneesta kasvusta. Viime vuosien huomattavin tasomuutos tilastoidussa pahoinpitelyrikollisuudessa tapahtui vuonna 2011, jolloin lähisuhteissa tapahtuvan väkivallan syyteoikeutta muutettiin. Poliisin tutkimien pahoinpitelyrikosten määrä kasvoi muutoksen voimaantulon jälkeen noin 20 prosenttia, mutta on sen jälkeen laskenut kolmena vuonna peräkkäin. Viime vuosina havaittu laskeva kehitys voi selittyä vuoden 2011 korkeaan tasoon vaikuttaneiden tekijöiden hiipumisella tai kokonaisrikollisuuden tasossa tapahtuneella muutoksella.

Poliisin tietoon tulleiden **raiskauksien** määrä on lisääntynyt noin 70 prosenttia viimeisen 10 vuoden aikana. Vuonna 2014 poliisin tietoon tuli 1 009 raiskausrikosta, mikä on hieman enemmän kuin edellisenä vuonna (975 rikosta). Vuositasolla esiintyvä vaihtelu on raiskausrikoksissa verraten suurta. Tämä johtuu pääosin siitä, että yksittäisten rikossarjojen kaikki osateot on joissain tapauksissa kirjattu rikoksiksi. Rikosten määrään on osaltaan vaikuttanut myös vuonna 2011 voimaan tullut lainmuutos, jonka mukaan puolustuskyvyttömiin uhreihin kohdistuneet teot katsotaan pääsääntöisesti raiskauksiksi eikä seksuaalisiksi hyväksikäytöiksi kuten aiemmin.

Viime vuosikymmeninä tilasto- ja kyselylähteiden vertailu on viitannut siihen, että **lasten seksuaalinen hyväksikäyttö** tulee entistä useammin poliisin tietoon. Tilastoidut teot ovat lisääntyneet enimmillään 75 prosenttia viimeisen 10 vuoden aikana. Vuonna 2014 poliisi kirjasi 1 416 lapsiin kohdistunutta hyväksikäyttörrikosta, mikä on 15 prosenttia vähemmän kuin edellisenä vuonna.

Ryöstörikoksia tilastoitiin 1 689 vuonna 2014, mikä on 11 prosenttia enemmän kuin vuotta aiemmin. Ryöstöjen määrä on vähentynyt 7 prosenttia viimeisen 10 vuoden aikana. Tilastoitujen **varkausrikosten** määrä puolestaan on vähentynyt melko tasaisesti jo noin 15 vuoden ajan. Vuonna 2014 poliisin tietoon tuli noin 143 000 varkausrikosta, mikä on prosentin enemmän kuin edellisenä vuonna. Myös uhritutkimusten perusteella varkaudet ovat 2000-luvulla vähentyneet. Havaittu kehitys on ollut yhdenmukaista eräissä muissakin länsimaissa, erityisesti Pohjoismaissa. **Moottorikulkuneuvon käyttövarkaudet** (noin 7 800 rikosta) vähenivät kaksi prosenttia edellisestä vuodesta ja ovat vähentyneet jo reilusti yli puoleen 10 vuoden takaisesta määrästä.

Poliisin tietoon tuli vuonna 2014 noin 3 100 **kavallusrikosta**. Niiden määrä vähentyi 14 prosenttia edellisestä vuodesta. Vaikka kavallusten määrässä esiintyy huomattavaa vaihtelua, on tilastoitujen kavallusten määrä pysynyt suunnilleen samalla tasolla kymmenen vuoden ajan. **Petosrikoksia** tuli ilmi noin 23 500, mikä on kolme prosenttia enemmän kuin edellisvuonna. Petosrikosten määrä on kaksinkertaistunut viimeisen 10 vuoden aikana.

Tilastoitujen petosrikosten määrät vaihtelevat vuositasolla merkittävästi, mikä johtuu paikallisista ja satunnaisista petossarjoista. Osaltaan petosrikollisuuden

kasvu on seurausta internetin mahdollistamien rikosentekotilanteiden lisääntymisestä. Viime vuosina ovat lisääntyneet verkkokaupoissa sekä internetin osto- ja myyntisivustoilla tapahtuneet petokset sekä pikalainojen nostaminen ja tuotteiden tilaaminen verkkokaupasta toisen henkilön henkilötietoja hyväksi käyttäen.

Maksuvälinepetoksia kirjattiin noin 7 800 vuonna 2014 ja ne lisääntyivät kaksi prosenttia edellisvuodesta. Maksuvälinepetosten määrä on yli kaksinkertaistunut viimeisen 10 vuoden aikana. Väärinkäyttökertojen määrä on kuitenkin pitkällä aikavälillä vähentynyt valvontajärjestelmien kehittymisestä johtuen. **Vahingontekorikoksia** tilastoitiin vuonna 2014 noin 42 500, mikä on kaksi prosenttia vähemmän kuin edellisenä vuonna. Määrä oli pienin 10 viimeisen vuoden aikana.

Talousrikosten määrä vaihtelee taloudellisten suhdanteiden ja talousrikollisuuden tutkimiseen osoitettujen resurssien mukaan. Vuonna 2014 vero-, kirjanpito-, virka-, arvopaperimarkkina- ja velallisen rikoksia kirjattiin noin 3 800, mikä on viidenneksen enemmän kuin edellisenä vuonna. Kasvu oli huomattavinta virka- ja verorikoksissa. Tilastoitujen talousrikosten nousu selittyy osin sillä, että talousrikosten torjuntaan ja tarkastustoimintaan oli käytettävissä aiempaa enemmän resursseja.

Talousrikollisuuteen voidaan lukea myös **ympäristö- ja työrikkokset**, jos kyse on yhteisön toiminnassa tai niitä hyväksi käyttäen tehty ja huomattavaan taloudelliseen hyötyyn tähtäävä teko tai laiminlyönti. Tässä tarkastelussa ovat kaikki ympäristö- ja työrikkokset, riippumatta siitä täyttääkö rikos edellä kuvatun määritelmän. Vuonna 2014 poliisin tietoon tuli 682 rikoslaissa säänneltyä **ympäristörikosta**, mikä on kolme prosenttia vähemmän kuin edellisenä vuonna. Valtaosa ympäristörikoksista koski ympäristön turmelemista. **Työrikkoksia** (työturvallisuutta ja työsuojelua koskevia rikoksia) tuli ilmi kaikkiaan 359, joka oli 11 prosenttia edellisvuotta vähemmän. Näistä valtaosa koski työturvallisuusmääräysten rikkomista.

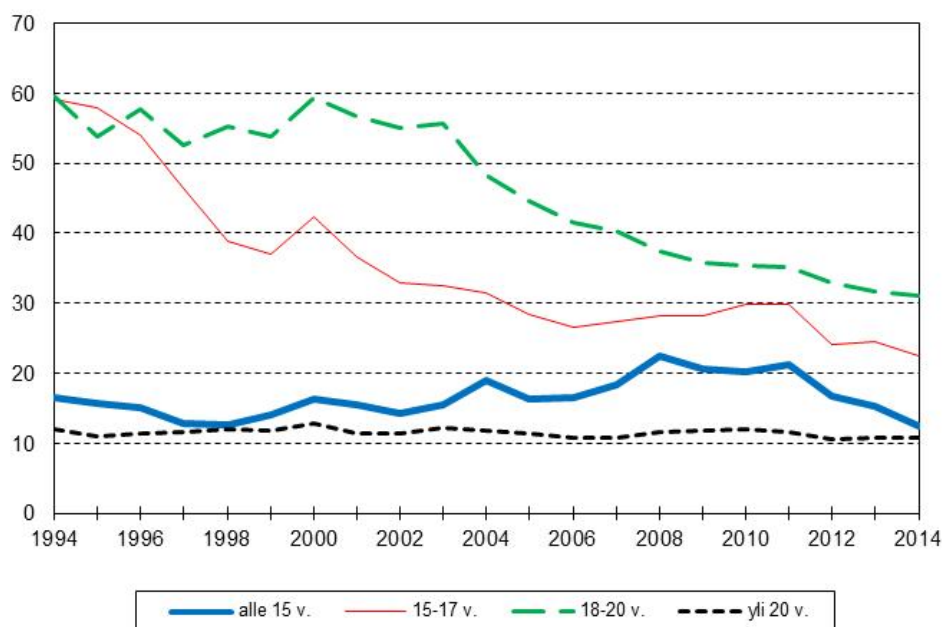
Tilastoituja **rattijuopumuksia** tuli poliisin tietoon noin 17 600 tapausta vuonna 2014, mikä on kaksi prosenttia vähemmän kuin edellisenä vuonna. Tilastoidun rattijuopumuksen määrä on edelleen kolmanneksen pienempi kuin 1990-luvun alussa. Todellisen rikollisuuden määrää mittaavat ratsiatutkimukset kertovat rattijuopumukseen syyllistyneiden lukumäärän pysytelleen samalla tasolla viimeisen 10 vuoden aikana. Muita **liikenne rikoksia** (noin 437 200) tilastoitiin 7 prosenttia vähemmän kuin edellisenä vuonna. Liikenne rikosten ja rattijuopumuksen vuosittaisiin määriin vaikuttavat merkittävästi poliisin liikennevalvonnan laajuus ja erilaiset tehostetut liikennevalvontakampanjat sekä ylinopeuksien kameravalvonnan lisääntyminen. Liikennekuolemien määrät (223 kuollutta vuonna 2014) ovat olleet viime vuosina yhtä alhaisia viimeksi 1940-luvulla.

Poliisin tietoon tulleet **huumausainerikokset** (noin 21 800) vähenivät vuonna 2014 neljä prosenttia edellisestä vuodesta. Törkeitä huumausainerikoksia poliisi kirjasi noin 1 200 tapausta, mikä on sama määrä kuin edellisenä vuonna. Suurin osa huumausainerikoksista oli huumausaineen käyttörikoksia (noin 13 700 vuonna 2014).

1.3 Rikollisuuden piirteitä

Nuorten rikollisuus. Alle 21-vuotiaiden nuorten osuus syyllisiksi epäillyistä on 2000-luvulla vaihdellut 20 prosentin ja 26 prosentin välillä. Vuonna 2014 nuorten osuus kaikista rikoslakirikoksiin syyllisiksi epäillyistä oli 21 prosenttia, joista noin puolet oli alle 18-vuotiaita. Alaikäisten osuus epäillyistä oli suurin alkoholirikoksissa ja -rikkomuksissa, tuhotöissä, vahingontekorikoksissa, ryöstörikoksissa, luvattomissa käytöissä sekä väärän henkilötiedon antamisissa. Ikäryhmän osuus oli pienimmillään henkirikoksissa, rattijuopumuksissa sekä petosrikoksissa.

Nuorten tekemien rikosten määrän kehitys vaihtelee rikoslajeittain ja ikäryhmittäin. Viimeisen 20 vuoden selvimpiä muutoksia on 15–20-vuotiaiden tekemien varkauksien väheneminen (kuvio 5). Kehitykseen ovat voineet vaikuttaa kamera-valvonnan ja vartioinnin lisääntyminen sekä muutokset nuorten kulutuskäyttäytymisessä ja ajankäyttötavoissa. Poliisin tilastoiman rikollisuuden lisäksi myös 15–16-vuotiaiden rikoskäyttäytymistä mittaavat Nuorisoriikollisuuskyselyt osoittavat nuorten varkausrikollisuuden vähentyneen.

Kuvio 5 Varkausrikoksiin syylliseksi epäillyt ikäryhmittäin suhteutettuna ikäluokan kokoon vuosina 1994–2014

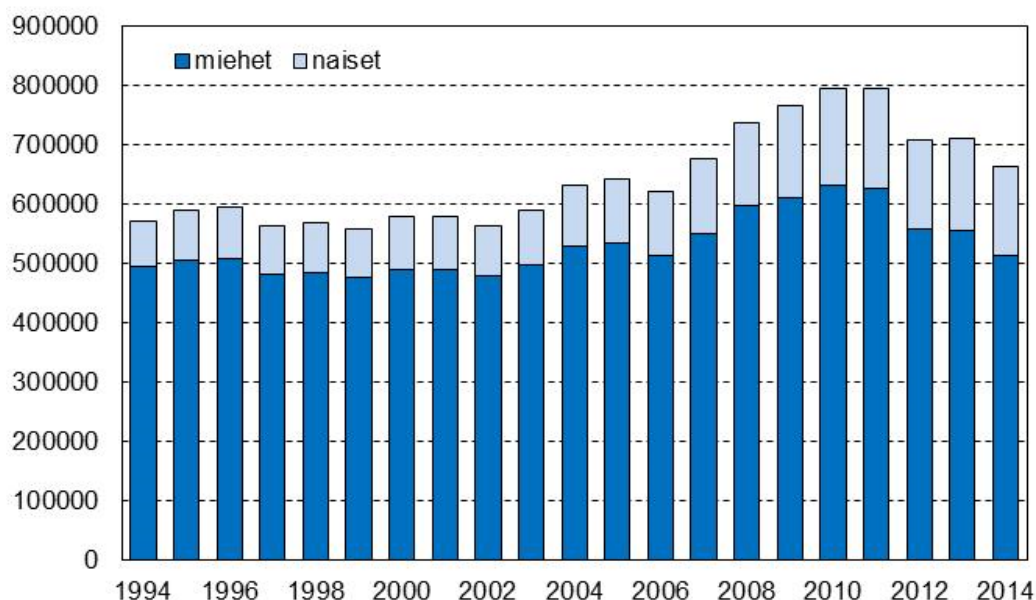
Poliisin tietoon tulleet 15–20-vuotiaiden tekemät vahingonteot lisääntyivät 1990-luvun puolestavälistä 2000-luvun puoleenväliin asti. Erityisen voimakasta kasvu oli vuonna 2005. Tämän jälkeen nuorten tilastoitujen vahingontekojen osuus on laskenut voimakkaasti ja oli vuonna 2014 alimmillaan sitten 1990-luvun.

Nuorten aikuisten (18–20-vuotiaat) pahoinpitelyrikokset lisääntyivät 1990-luvun puolivälistä vuoteen 2008 asti, jonka jälkeen tämän ikäryhmän osuus pahoinpitelyrikoksesta epäillyistä kääntyi voimakkaaseen laskuun. Vuonna 2014 syylliseksi epäiltyjen 18–20-vuotiaiden osuus oli matalampi kuin kertaakaan 2000-luvulla. Myös tätä nuoremmissa ikäryhmissä pahoinpitelyrikoksista epäiltyjen määrä on viime vuosina laskenut.

Tilastoitu vakava väkivalta (henkirikoksen yritykset sekä törkeät pahoinpitelyt) yleistyi 18–20-vuotiaiden ryhmässä 2000-luvulla selvästi, mutta kääntyi 2010-luvulla laskuun. Alle 18-vuotiaiden ryhmässä vakavasta väkivallasta epäiltyjen määrä on pysynyt viime vuosikymmeninä verraten vakaana.

Nuoret joutuvat aikuisia useammin väkivallan uhriksi. Kyselymenetelmiin pohjautuvan Kansallisen rikosuhritutkimuksen (2014) mukaan 14 prosenttia 15–24-vuotiaista oli kokenut vähintään läimäisyä käsittävää fyysistä väkivaltaa kuluneen vuoden aikana, kun osuus tätä vanhemmissa ikäryhmissä oli noin 8 prosenttia. Vuoden 2012 Nuorisirikollisuuskyselyn mukaan yhdeksäluokkalaisilla (15–16-vuotiaat) oli enemmän väkivaltakokemuksia kuin kuudesluokkalaisilla (12–13-vuotiaat). Yleisimmin nuoret joutuvat omaisuuteen kohdistuvien vahingontekojen ja varastamisen kohteeksi.

Naisten osuus epäillyistä on hieman kasvanut viime vuosikymmeninä (kuvio 6). Lähes joka neljäs (23 %) poliisin rikoksista epäilemä henkilö on nainen. Naisten suhteellinen osuus on kasvanut sekä omaisuus- että väkivaltarikoksissa. Vuonna 2014 naisten osuus epäillyistä oli suurin perättömissä lausumissa tuomioistuin- tai viranomaismenettelyssä (43 %), virkarikoksissa ja julkisyhteisön työntekijän rikoksissa (36 %), kavallusrikoksissa (32 %), alkoholirikoksissa ja -rikko- muksissa (31 %) sekä petosrikoksissa (30 %). Pahoinpitelyissä naisten osuus epäillyistä oli 18 prosenttia. Pienimmillään naisten osuus oli seksuaalirikoksissa (3 %), moottorikulkuneuvon käyttövarkauksissa (7 %) sekä törkeässä liikenneturvallisuu- den vaarantamisessa (7 %).

Kuvio 6 Selvitettyihin rikoksiin syylliseksi epäillyt sukupuolen mukaan 1994–2014

Nuorisirikollisuuskyselyiden mukaan varastaminen ja omaisuuden vahingoittaminen on lähes yhtä yleistä 15–16-vuotiaiden tyttöjen ja poikien keskuudessa. Väki- valta on tyttöjen parissa selvästi vähäisempää. Kyselylähteiden mukaan tyttöjen ja poikien rikoskäyttäytymisen kehityssuunnat ovat olleet yhdenmukaisia vuosina 1995–2012.

Naiset joutuvat **väkivallan uhriksi** yhtä usein kuin miehet, mutta miesten osuus on huomattavasti suurempi vakavamman väkivallan uhreista. Vuonna 2014 poliisin tietoon tulleiden lievien pahoinpitelyiden uhreista 47 prosenttia oli naisia, mutta naisten osuus törkeän väkivallan (törkeä pahoinpitely ja henkirikoksen yrittäminen) uhreista oli noin 20 prosenttia. Henkirikosten uhreista naisia oli 31 prosenttia.

Myös kyselylähteet osoittavat, että naiset ja miehet joutuvat väkivallan uhriksi yhtä usein. Naiset kuitenkin joutuvat miehiä useammin väkivallan uhriksi omalla työpaikallaan sekä omassa asunnossaan. Kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan väkivallan tekijä on sekä miesten että naisten osalta useimmiten tuntematon tai puolittu. Kyselylähteiden mukaan naiset joutuvat miehiä useammin väkivallan kohteeksi oman puolisonsa tai seurustelukumppaninsa taholta.

Ulkomaan kansalaisten osuus poliisin tietoon tulleista muista kuin liikenne rikoksista oli 13 prosenttia vuonna 2014. Liikenne rikoksissa vastaava osuus oli 6 prosenttia. Suomessa tilapäisesti oleskelevien ulkomaalaisten tekemien muiden kuin liikenne rikosten määrä on kolminkertaistunut vuodesta 2006 ja ohittanut ulkomaalaisten maahanmuuttajien tekemien rikosten määrän.

Suomessa asuvat ulkomaan kansalaiset ovat väestöosuuteensa nähden useammin rikoksesta epäiltyinä kuin suomalaiset. Muiden kuin liikenne rikosten osalta osuus on viime vuosina ollut noin 1,5-kertainen suomalaisiin nähden. Liikenne rikoksista epäiltyjä on viime vuosina ollut väestöosuuteen suhteutettuna yhtä paljon sekä suomalaisten että ulkomaiden kansalaisten joukossa. Ulkomaalaisten maahanmuuttajien muu kuin liikenne rikollisuus keskittyy voimakkaasti 15–24-vuotiaiden ryhmään. Pahoinpitely- ja varkaus rikoksista epäiltyjen maahanmuuttajien ikä- ja sukupuolijakauma ei olennaisesti eroa vastaavista jakamista suomalaisten keskuudessa.

Ulkomaalaisten maahanmuuttajien osuudet eri rikostyypeissä vaihtelevat suuresti. Ryhmän osuus rikoksista epäillyistä oli vuonna 2014 suurin raiskaus rikoksissa (16,9 %) sekä muissa seksuaalirikoksissa (11,7 %). Pahoinpitely rikoksissa ulkomaalaisten maahanmuuttajien osuus epäillyistä oli 9,2 prosenttia ja ryöstö rikoksissa 8,8 prosenttia. Kaikki rikosten osalta ryhmän osuus epäillyistä oli 4,3 prosenttia vuonna 2014.

Eri maahanmuuttajaryhmien välillä on huomattavia eroja rikostasossa. Pahoinpitely rikollisuudessa korkein rikostaso on Afrikasta ja Lähi-idästä kotoisin olevilla maahanmuuttajilla. Matalin rikostaso puolestaan on Itä-Aasiasta, Oseaniasta sekä osasta Euroopan unionia tulevilla maahanmuuttajilla. Viimeksi mainittujen ryhmien pahoinpitely rikollisuuden taso on matalampi kuin suomalaisilla. Eri maahanmuuttajaryhmien rikostasoerot ovat samankaltaisia myös muissa Pohjoismaissa.

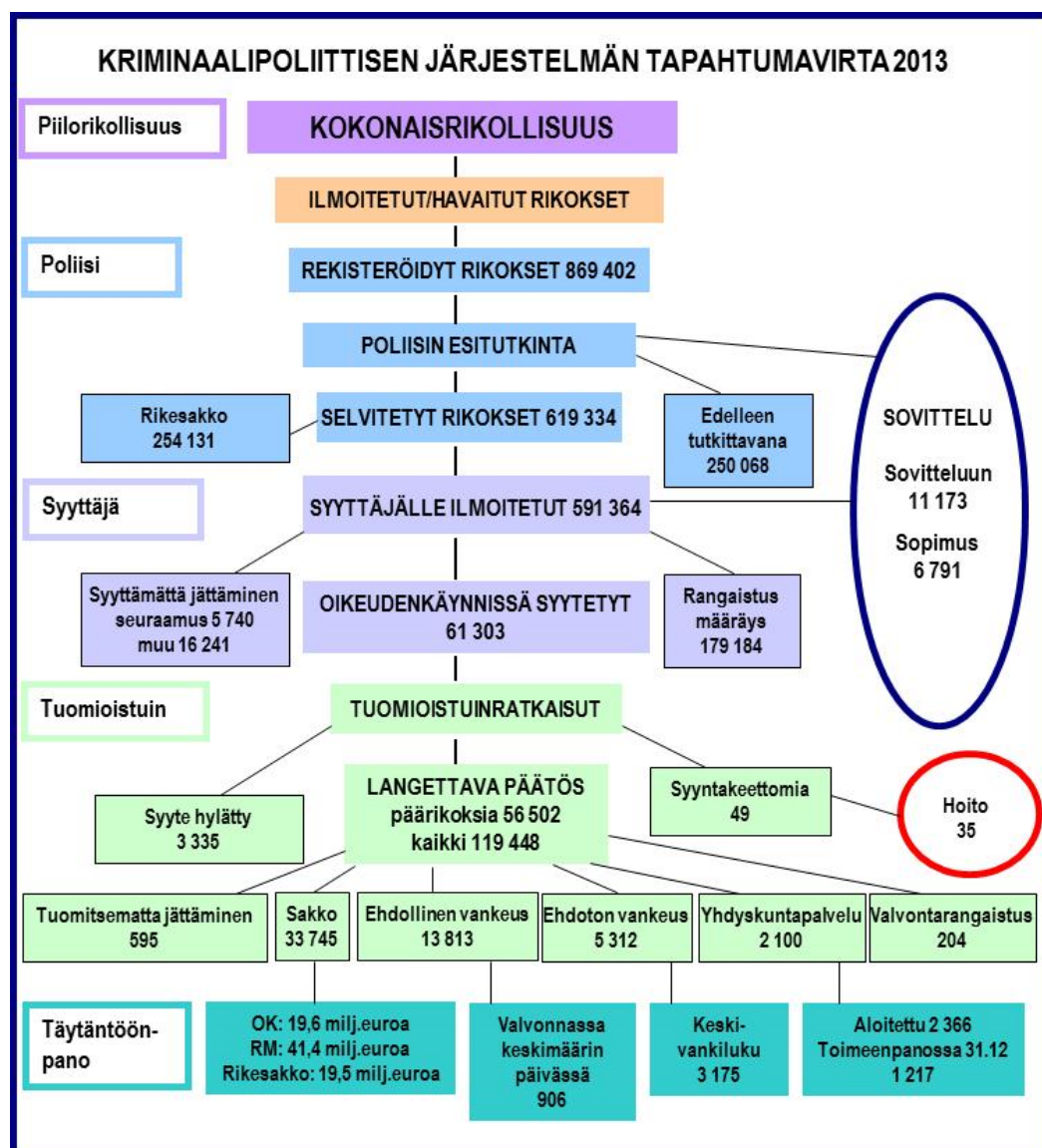
Osa suomalaisen ja maahanmuuttajien välisistä eroista rikostasossa selittyy joidenkin maahanmuuttajaryhmien nuorella ikä- sekä sukupuolirakenteella – koska miehet tekevät naisia enemmän rikoksia ja suurin osa rikosentekijöistä on nuoria, nosta nuori ja miesvaltainen väestörakenne joidenkin maahanmuuttajaryhmien rikostasoa suomalaiseen väestöön nähden. Maahanmuuttajaryhmissä, joiden pahoinpitely rikollisuuden taso on korkein, ikä- ja sukupuolirakenteen huomiointi selittää noin kolmanneksen erosta suhteessa syntyperäisiin suomalaisiin.

Maahanmuuttajaryhmien edustajat joutuvat myös **väkivaltarikosten uhriksi** suomalaisväestöä useammin. Vuosina 2010–2011 maahanmuuttajien riski joutua

pahoinpitelyrikoksen uhriksi oli 2,5-kertainen suomalaisiin nähden. Riski oli suomalaisväestöä suurempi kaikissa maahanmuuttajaryhmissä, suurin Afrikassa tai Lähi-idässä syntyneillä maahanmuuttajilla. Maahanmuuttajien riski joutua myös varkaus- ja ryöstörikosten kohteeksi oli suomalaisia korkeampia. Myös rikoksen uhriksi joutuminen selittyy osin maahanmuuttajaryhmien ikä- ja sukupuolirakenteella.

2 Seuraamusjärjestelmä 2014

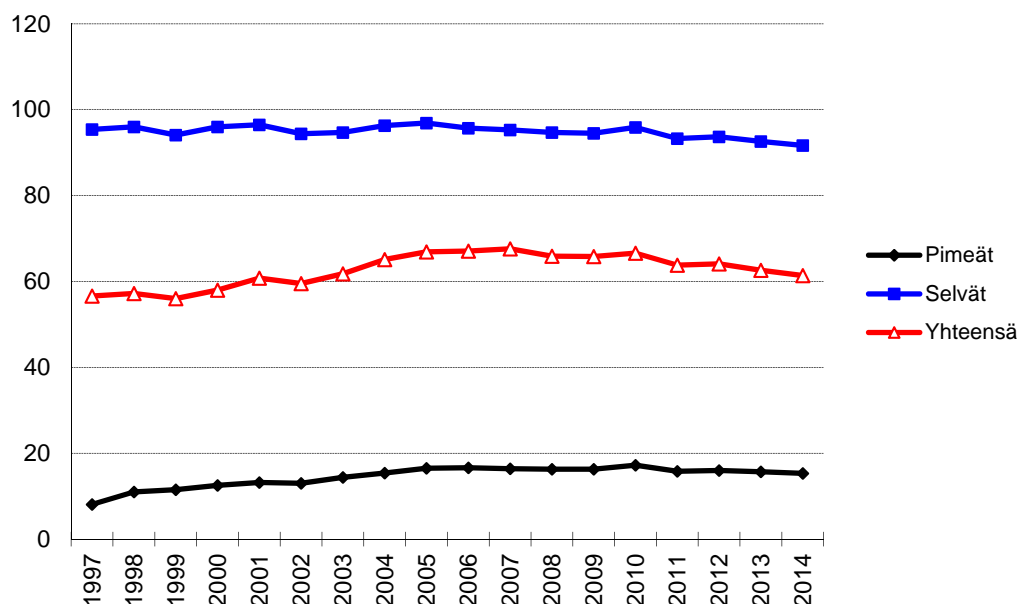
Alla olevaan tapahtumavirtakaavioon on kerätty keskeiset tiedot tapauslukumääristä sekä kontrolliviranomaisten toiminnasta järjestelmän eri portailla vuodelta 2013.

2.1 Kontrollijärjestelmän toiminta

Rikosten selvittäminen. Poliisi pystyy selvittämään vuosittain noin 70–80 prosenttia kaikista sen tietoon tulleista rikoksista. Rikoslakirikosten selvitysaste on vaihdellut 60–70 prosentin välillä (kuvio 7). Suuressa osassa tapauksia rikos on asiallisesti jo selvitetty ja epäilty tiedossa rikoksen tullessa poliisin tietoon. Tällaisia selviä tapauksia ovat ennen muuta liikenne rikokset ja -rikkomukset. Pimeinä juttuina poliisin tietoon tulleista rikoksista selvitetään noin joka kuudes. Massatyypisissä varkaus-

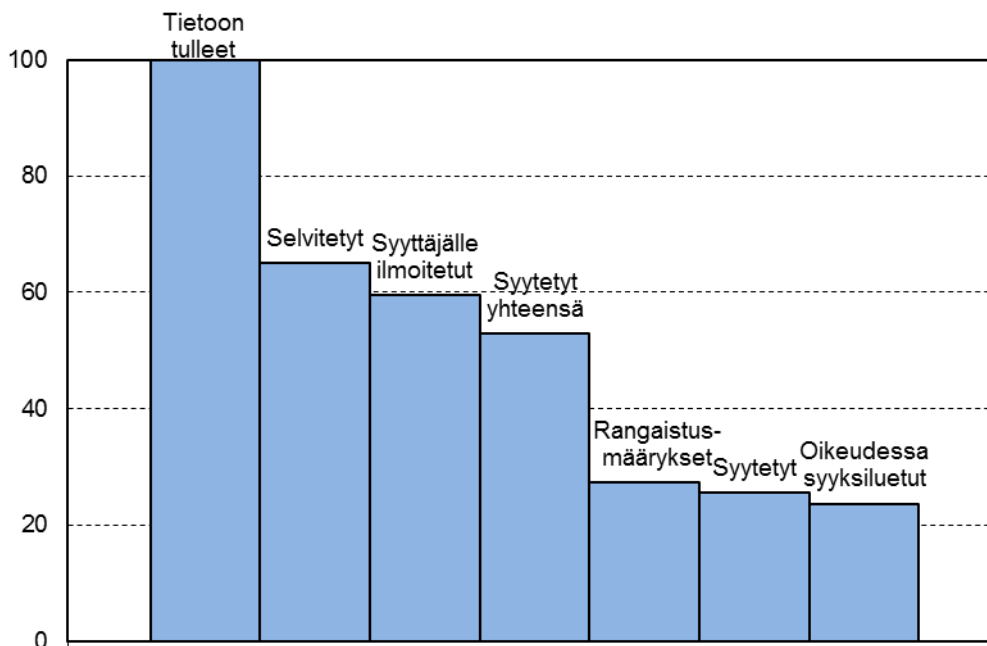
ja vahingontekorikoksissa selvitysprosentit ovat alhaisimmat. Selvitysasteet ovat parantuneet jonkun verran viimeksi kuluneen 15 vuoden aikana, mihin on vaikuttanut ennen muuta rikollisuuden rakenteessa tapahtuneet muutokset kuten selvitetynä poliisin tietoon tulleiden liikennerikosten osuuden kasvu.

Kuvio 7 Rikoslakirikosten selvitysaste 1997–2014

Lähde: Poliisiammattikorkeakoulu, Poliisin tulostietojärjestelmä Polstat

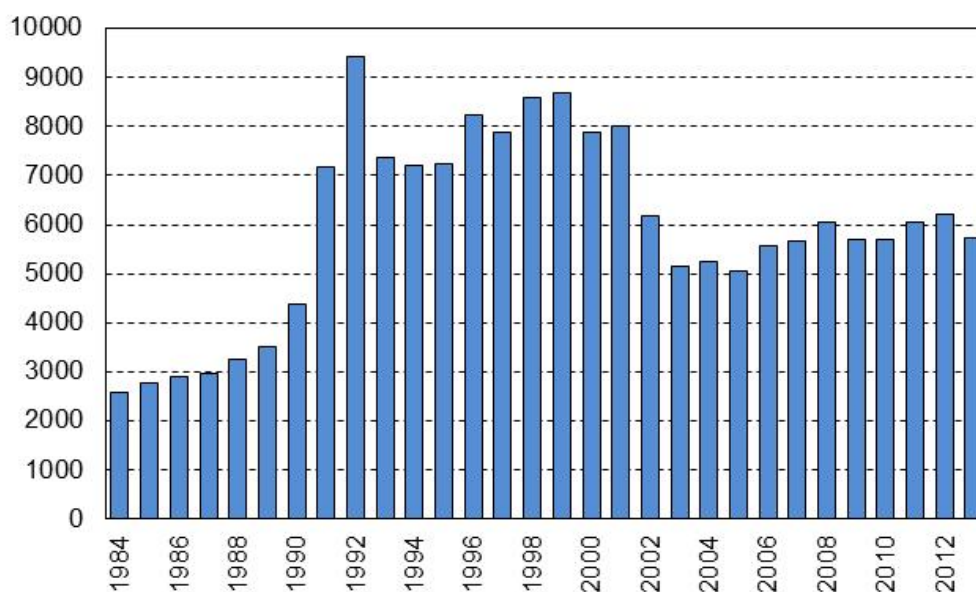
Syyteharkinta. Poliisi ilmoitti rikoksen syyttäjälle keskimäärin 91 prosentissa selvitetystä rikoslakirikoksesta. Tämä osuus on pysynyt suunnilleen samana vuosittain. Suurin osa jutuista päättyy syyttäjäportaassa joko siten, että syyttäjä antaa asiassa rangaistusmääräyssakon tai juttu päättyy muunlaiseen syyttäjän ratkaisuun. Rangaistusmääräyksellä ratkaistavia juttuja on noin kaksi kolmasosaa syyttäjän päätöksistä (67 % keskimäärin vuosina 2004–2013). Syyttäjän muuhun ratkaisuun kuten syyttämättä jättämiseen päättyy 7–8 prosenttia syyttäjän ratkaisemista jutuista vuosittain. Lopuissa eli noin joka neljännessä (26 % vuosina 2004–2013) rikoslakijutussa syyttäjä päättää nostaa syytteen tuomioistuimessa. Kun rangaistusmääräyksellä (51 %) hoidettujen rikosten määrää verrataan oikeudessa syytettyjen rikosten määrään (49 %), ero on paljon vähäisempi kuin juttutilastossa, mikä johtuu siitä, että oikeuteen menevissä jutuissa syytetään usein samalla kertaa useista rikoksista (kuvio 8).

Kuvio 8 Selvitettyjen, syyttäjälle ilmoitettujen, syytettyjen ja oikeudessa tai rangaistusmääräysmenettelyssä syyksi luettujen rikosten osuudet (%) poliisin tietoon tulleista rikoksista yhteensä vuosina 2009–2013

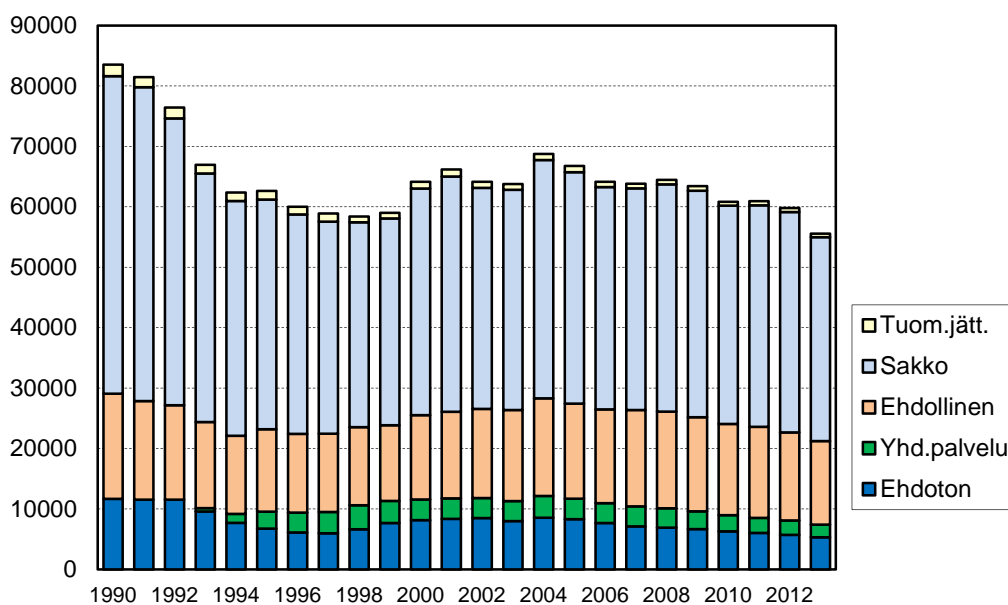
Syyttämättä jättäminen. Seuraamusluontoisen syyttämättä jättämisen käyttö (nykyisin tilastointiperusteesta riippuen noin 5 500–6 500 tapausta vuosittain) on jonkin verran lisääntynyt vuoden 2005 jälkeen, mutta on edelleen selvästi harvinaisempaa kuin 1990-luvun lopulla (kuvio 9). Noin yksi prosentti syyttäjälle ilmoitetuista rikoksista jätetään edellä mainituilla perusteilla syyttämättä. Yleisimmät syyttämättä jättämisen perusteet olivat teon vähäisyys- (35 %) ja kohtuuperuste (41 %) vuonna 2014. Syyttämättä jättäminen on suhteellisesti yleisintä pahoinpitelyissä ja ympäristö- ja työrikoksissa. Prosessuaalisin perustein jätettiin syyttämättä noin 19 400 rikosta vuonna 2014 ja niissä yleisin peruste oli näytön puuttuminen (88 %).

Kuvio 9 Seuraamusluontoinen syyttämättä jättäminen 1984–2013. Lähde: Tilastokeskus

Rikosasioissa annetut ratkaisut. Vuonna 2013 yleisissä alioikeuksissa syytettiin rikoksesta yhteensä noin 61 300 henkilöä. Heistä todettiin syylliseksi 93 prosenttia ja tuomittiin rangaistukseen 92 prosenttia. Syytteistä 5 prosenttia hylättiin. Rikesakkoja ja rangaistusmääräysmenettelyssä annettuja sakkoja oli noin 433 000, mikä kattaa 88 prosenttia seuraamuksista.

Kuvio 10 Rangaistuslajit 1990–2013

Eri rangaistuslajien käyttö. Vuonna 2013 yleisissä alioikeuksissa tuomittiin rangaistukseen noin 56 500 henkilöä, mikä on pienin määrä vuosina 1990–2013 (kuvio 10). Rangaistuksista valtaosa (60 %) oli sakkorangaistuksia. Ehdottoman van-

keusrangaistuksen (vankilarangaistus) sai 9 prosenttia ja ehdollisen vankeusrangaistuksen 24 prosenttia tuomituista. Yhdyskuntapalveluun ja valvontarangaistukseen määrättiin yhteensä 4,1 prosenttia.

Ehdoton vankeusrangaistus. Ehdottomien vankeusrangaistusten (vankilarangaistusten) keskipituus oli 11,5 kuukautta ja ehdollisten 3,9 kuukautta vuonna 2013. Ehdottomien vankeusrangaistusten keskipituus on viimeisen 10 vuoden aikana kasvanut runsaalla kolmanneksella (taulukko 1). Samaan aikaan vankilatuomioiden lukumäärät ovat laskeneet myös runsaalla kolmanneksella, mikä osaltaan selittääkin keskipituuden nousua. Tuomioiden ja niiden keskipituuden tulona saatu laskennallinen vankilavuosien määrä on puolestaan vähentynyt 14 prosenttia.

Taulukko 1 Ehdottomien vankeusrangaistusten (vankilarangaistusten) keskipituus ja tuomitut vankilavuodet 2004–2013*

	2004	2006	2008	2010	2012	2013	Muutos-% 2004–2013
Keskiarvo kk	8,1	8,6	10,1	9,8	11,6	11,5	+42 %
Käyttöosuus %	12,5	11,7	10,5	10,0	9,0	9,0	-28 %
Tuomioita	8 503	7 649	6 872	6 272	5 513	5 089	-40 %
Vankilavuosia	5 645	6 077	5 505	5 548	5 329	4 877	-14 %

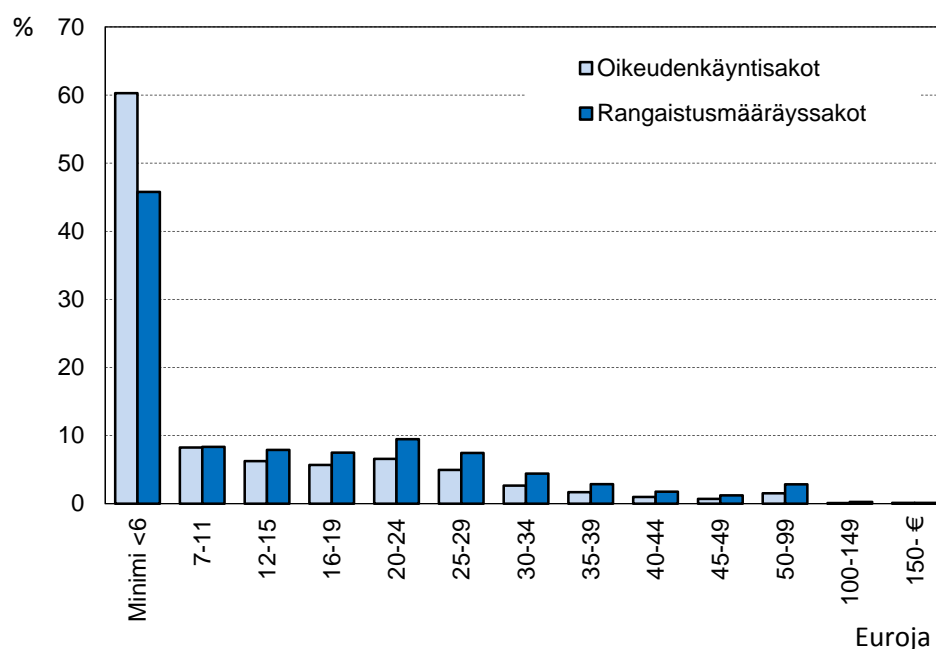
* Mukana myös RL 7:6:n nojalla kohtuullistetut. Elinkautisvangit on jätetty laskelmasta pois.

Murhasta elinkautisen vankeustuomion sai 19 henkilöä vuonna 2013, mikä vastaa suunnilleen viimeisen 10 vuoden aikana elinkautiseen tuomittujen keskiarvoa (18 tuomittua). 1990-luvulla elinkautiseen vankeuteen tuomittiin selvästi vähemmän eli keskimäärin 7 henkilöä vuodessa. Pitkiin, yli 2 vuoden vankeusrangaistuksiin tuomittiin 578 henkilöä vuonna 2013 (8 % vankilaan tuomituista), kun vuotta aiemmin näin pitkiin rangaistuksiin tuomittiin 818 henkilö (10 % vankilaan tuomituista).

Ehdollinen vankeusrangaistus. Vankeusrangaistuksesta 64 prosenttia määrättiin ehdollisena vuonna 2013. Lähes joka toiseen ehdolliseen vankeusrangaistukseen liitettiin tehosteeksi oheissakko. Oheissakolla tehostettu (93 % oheissakoista) ehdollinen vankeusrangaistus (44 % ehdollisista) on kaikkein tavanomaisin seuraamus rattijuopumuksesta annetuissa tuomioissa. Mahdollisuutta liittää yhden vuoden ylittävän ehdollisen vankeusrangaistuksen tehosteeksi yhdyskuntapalvelu käytettiin kaikkiaan 224 kertaa, eli melkein joka kolmannessa tapauksista, joissa tuomittiin yli vuosi ehdollista vankeutta.

Yhdyskuntapalvelu. Vuonna 2013 tuomioistuimissa langetettiin 2 107 yhdyskuntapalvelurangaistusta, mikä oli 35 prosenttia muuntokelpoisista vankeusrangaistuksista. Yhdyskuntapalvelun käyttöaste on pysynyt 2000-luvulla melko tasaisena. Rangaistuksen käyttöaste on suurin rattijuopumusrikoksissa (vuosittain noin 50 %) ja yli puolet (55 %) yhdyskuntapalvelutuomioista määrätään rattijuopumuksesta. **Valvontarangaistukseen** tuomittiin 204 henkilöä vuonna 2013.

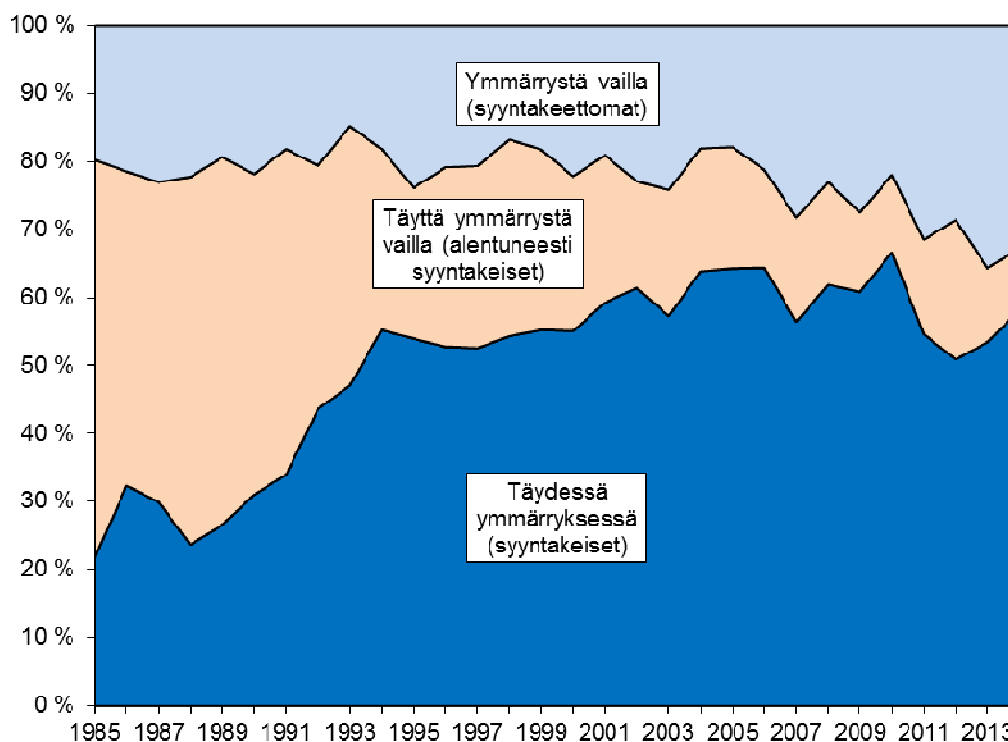
Päiväsakot. Varsinaisessa oikeudenkäynnissä tuomittujen päiväsakkojen lukumäärän keskiarvo oli 39 päiväsakkoa vuonna 2013. Minimipäiväsakkoja oli oikeudenkäyntisakoista 60 prosenttia ja rangaistusmääräyssakoista 45 prosenttia (kuvio 11). Eniten päiväsakkoja määrätään rikoslain 23 luvun liikenne rikoksista (OK 30 % ja RM 49 %). Omaisuusrikoksista määrätään 27 prosenttia ja väkivalta rikoksista 19 prosenttia oikeudessa määräytyistä sakoista. Rangaistusmääräyksiin sakoja määrätään usein myös tieliikennelain vastaisista liikenne rikkomuksista (22 % kaikista RM:stä). Varsinkin omaisuus- ja huumeusainerikoksissa päiväsakkojen rahamäärät keskittyvät minimipäiväsakkoon. Liikenne rikoksissa ja -rikkomuksissa päiväsakkojärjestelmä toimii huomattavasti hajautuneemmin kuin muissa rikostyypeissä. Tämän lisäksi voidaan huomioida, että liikenne rikosten sakoista enemmistö (54 %) on rikesakkoja, jotka eivät määräydy sakotetun tulotason perusteella.

Kuvio 11 Päiväsakon rahamäärän jakauma vuonna 2013, kaikki rikokset

Rikesakko. Vuonna 2013 määrättiin noin 254 000 rikesakkoa. Rikesakko onkin eniten käytetty rangaistus. Rikesakkojen määrä on noussut 2–3-kertaiseksi 10 viimeisen vuoden aikana vuodesta 2004. Yli puolet (59 %) rikesakoista määrättiin liikenteen automaattisen kameravalvonnan perusteella.

Syyntakeettomuus ja mielentila. Mielentilatutkimus tehdään käytännössä ainoastaan vakaviin väkivaltarikoksiin ja tuhotöihin syyllistyneistä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen lausunnoissa vuonna 2014 tutkituista 33 prosenttia arvioitiin syyntakeettomaksi, 9 prosenttia alentuneesti syyntakeisiksi ja loput (58 %) olivat arvion mukaan toimineet täydessä ymmärryksessä. 1990-luvun jälkipuoliskolla mielentilatutkimusten lukumäärä on laskenut aiemmasta 250–300:sta alle 200:n. Vuosina 2011–2014 mielentilatutkimusten määrät (101–112) ovat olleet alhaisimmat vuodesta 1980 lähtien.

Kuvio 12 Mielentilalausuntojen lopputulos 1985–2014 (suhteelliset osuudet)

Syyntakeettomia oli päärikoksen mukaan tuomituista 49 ja alentuneesti syyntakeisia 52 vuonna 2013 eli kumpiakin 0,09 prosenttia oikeudenkäynnissä syyllisiksi todetuista. Syyntakeettomien ja alentuneesti syyntakeisten määrät ja osuudet tuomituista ovat jatkuvasti vähentyneet.

Vankiluku. Vankilukumäärä kasvoi vuonna 1999–2005 yli tuhannella, minkä jälkeen se laski vähitellen ja oli 3 097 vuonna 2014. Elinkautisvankien määrä on kasvanut 10 vuodessa yli kaksinkertaiseksi ja 20 vuodessa viisinkertaiseksi. Muutos on seurausta ennen kaikkea syyntakeisuusarviointien kiristymisestä. Myös kaikkien vapautuneiden vankien laitoksessa suorittama aika on pidentynyt. Yli vuoden pituisten laitosaikojen osuus on lisääntynyt 2000-luvun alun noin 17 prosentista 21–24 prosenttiin.

2.2 Rangaistuskäytäntö rikoslajeittain

Murhasta määrätään ilman tapaukseen sovellettavia vähentämisperusteita elinkautinen vankeus. Vuonna 2013 murhasta päärikoksena tuomittuja oli 22, jotka kolmea lukuun ottamatta tuomittiin vankeuteen elinkaudeksi. Tämän lisäksi yksi henkilö jätettiin syyntakeettomuuden vuoksi tuomitsematta rangaistukseen. Täytetystä **taposta** tuomitaan 8,5–9,5 vuotta vankeutta. Keskirangaistus tapon yrityksestä on 3,5–4 vuotta vankeutta.

Kaksi kolmesta **tavallisesta pahoinpitelystä** tuomitaan sakkoon (keskiluku 43 päiväsakkoa). Keskimääräiset vankeusrangaistukset liikkuvat 3–5 kuukauden vaiheilla. **Törkeästä pahoinpitelystä** määrätään vain vankeutta, joista yli puolet tuomitaan ehdottomana. Ehdottomien vankeusrangaistusten keskipituus on 1,5–2 vuoden paikkeilla, ehdollisten rangaistusten keskipituus hieman yli vuosi. Törkeän pahoinpitelyn rangaistustaso kohosi lokakuussa 2001 voimaan tulleen rikoslain uudistuksen jälkeen. Vuonna 2000 yksittäisrikoksesta määrätyn vankilarangaistuksen keskipituus oli 14 kuukautta, minkä jälkeen rangaistukset ovat olleet vuosittain keskimäärin 18–22 kuukautta.

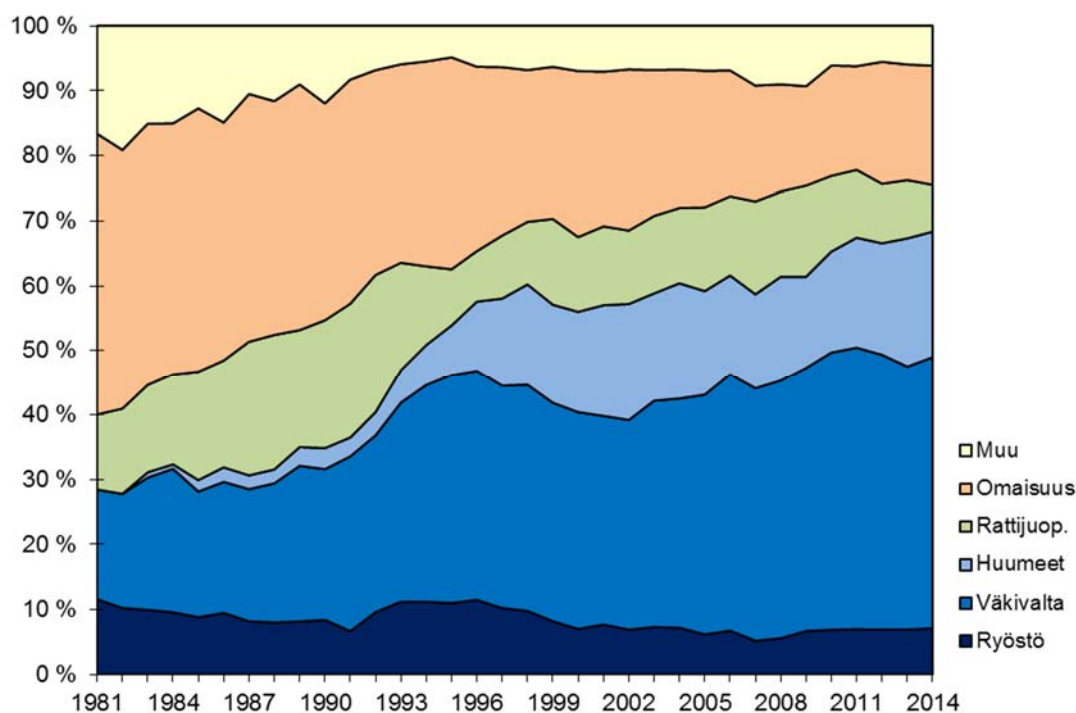
Raiskauksista hieman yli kolmannes tuomitaan ehdottomaan vankeuteen (36 % tapauksista). Yksittäisrikosten keskirangaistus on noin kaksi vuotta. Ehdollisten tuomioiden keskipituus oli 16 kuukautta. **Törkeästä raiskauksesta** määrättiin 7 vankeusrangaistusta. Keskirangaistus oli 4 vuotta 4 kuukautta. Pakottamisesta sukupuoliyhteyteen määrättiin keskimäärin 9 kuukautta vankeutta ehdollisena. Tapauksen vähäisen lukumäärän vuoksi eri vuosien rangaistustilastoissa voi ilmetä melko suuriakin vuosittaisia vaihteluja.

Yli puolet **varkauden** perusmuodon mukaisista rikoksista tuomitaan sakkoon. Ehdottomaan vankeuteen tuomitaan joka kuudes. Keskirangaistusten pituus on yksittäisrikosten osalta 1,5 kuukautta ja kaikissa tuomioissa 2–3 kuukautta. **Törkeästä varkaudesta** määrätään ehdotonta vankeutta noin puolessa tapauksista. Yksittäisrikoksen (vankilarangaistus) keskirangaistus on noin 6–8 kuukautta. Kaikki tapaukset mukaan lukevan päärikosperusteisen tilaston keskirangaistus on noin vuosi ja kaksi kuukautta.

Ryöstön perusmuodosta tuomitaan keskimäärin 6–16 kuukautta vankeutta. Näistä puolet on ehdottomia, joiden pituus vaihtelee tavanomaisesti muutamasta kuukaudesta neljään vuoteen, ja puolet ehdollisia, joiden normaalirangaistus on puolestaan 4–8 kuukautta. **Törkeästä ryöstöstä** tuomitaan ehdotonta vankeutta. Keskirangaistus on 2–4 vuotta vankeutta.

Tavallisesta rattijuopumuksesta (RL 23:3) sakko on nykyisin lähes yksinomainen rangaistus (94 %). **Törkeän rattijuopumuksen** (RL 23:4) normaali rangaistuslaji (73 %) on 1–5 kuukauden mittainen ehdollinen vankeus. Lähes aina ehdolliseen vankeusrangaistukseen liitetään tehosteeksi oheissakko. Ehdotonta vankeutta seuraa noin 10 prosentissa tapauksista. Yhdyskuntapalvelun ja valvontarangaistuksen yhteenlaskettu osuus on noin 15 prosenttia.

Kaksi kolmesta **huumausainerikoksesta** tuomitaan sakkoon. Vankeusrangaistuksista vajaa kolmannes on ehdottomia (keskipituus 4–5 kk). **Törkeästä huumausainerikoksesta** tuomitaan pääsääntöisesti (70–80 %) ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Rangaistusten keskipituus on 3–4 vuotta. Vuonna 2001 lakiin otetusta uudesta huumausaineen käyttörikoksesta tuomitaan keskimäärin 14 päiväsakkoa.

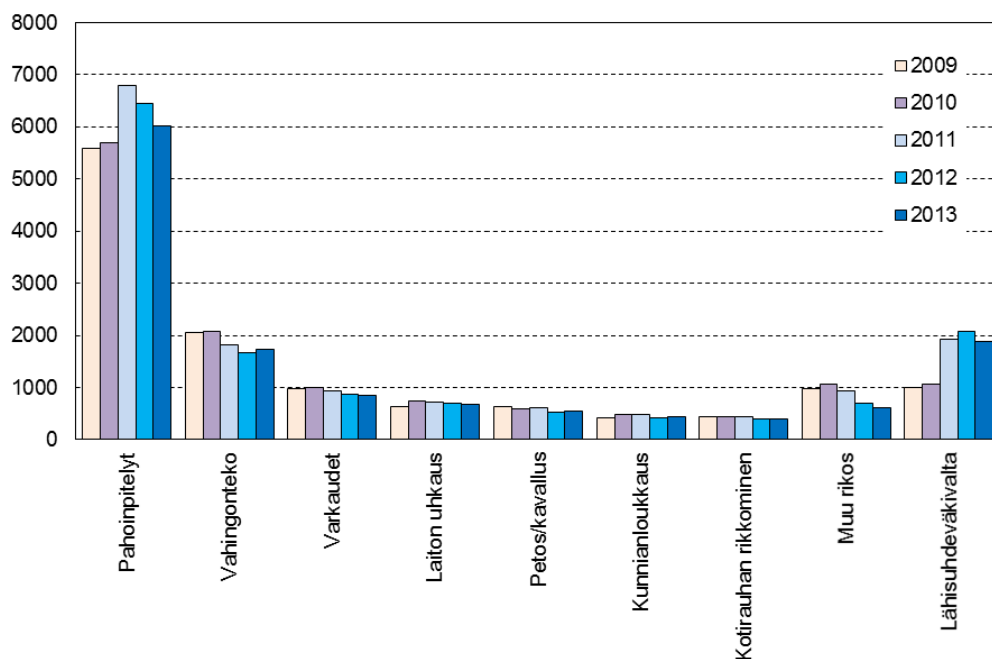

Kuvio 13 Rangaistusvankien päärikos vuosina 1981–2014

Lähde: Rikosseuraamuslaitos

2.3 Rikosten sovittelu

Sovitteluun ohjautui noin 11 200 rikosta vuonna 2013. Määrä on 6 prosenttia vähäisempi kuin edellisenä vuonna ja lisääntynyt sovittelulain voimassaolon (1.6.2006 alkaen) aikana 17 prosenttia. Sovitteluun ohjatuista rikoksista yli puolet (53 %) oli pahoinpitelyrikoksia vuonna 2013. Näistä väkivaltarikoksista lähes kolmannes (31 % v. 2013; 19 % v. 2010) koski lähisuhteissa tapahtunutta väkivaltaa. Pahoinpitelyrikosten ja lähisuuhdeväkivaltatapausten määrän ja osuuden kasvu johtuu siitä, että alaikäisiin kohdistuvat ja lähisuhteissa tapahtuneet lievät pahoinpitelyt tulivat virallisen syytteen alaisiksi rikoksiksi vuonna 2011. Pahoinpitelyjen määrän kasvu vuosina 2011–2013 johtuu lähes yksinomaan lähisuuhdeväkivaltatapausten määrän lisääntymisestä (kuvio 14).

Kuvio 14 Sovittelukäsittelyyn ohjatut rikokset, 2009–2013 (pahoinpitelyt sisältävät myös lähisuhdeväkivaltatapaukset). Lähde: THL

Sovitteluun soveltuvien rikoslajien rikoksista noin joka kymmenes tulee sovitteluun. Poliisin selvittämistä pahoinpitelyrikoksista noin neljäsosa (24 %) ohjautui sovitteluun vuonna 2013. Käynnistyneissä sovitteluissa päästiin sopimukseen 84 prosentissa rikoksista. Sovitteluun tulleista rikoksista vastaava osuus oli 59 prosenttia. Sovittelu ei alkanut tai se keskeytyi 41 prosentissa tapauksista. Sopimuksista 39 prosenttia oli rahakorvauksia ja 4 prosenttia työkorvauksia. Sovittelun merkitys on suuri nuorille suunnattuna seuraamusvaihtoehtona ja sellaisissa rikoslajeissa, joita ohjautuu sovitteluun suhteellisesti eniten kuten pahoinpitelyjä ja vahingontekoja.